کتابخانه دیجیتالی

آستان قدس رضوی

تهیه و تنظیم:

معاونت فضای مجازی

سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

***بی‌شک برخی از میراث مکتوب اسلامی در گوشه و کنار جهان هست که باید آن را شناخت و بدان دسترسی یافت. این یکی از وظائف بزرگ همه‌ی کسانی است که به گونه‌ای با مسئله‌ی کتاب سر و کار دارند.**

صدور پیام حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی به مناسبت گردهمایی کتاب و کتابخانه که در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی برگزار گردید (۱۳۷۴/۶/۲۱)

مقدمه:

تا کنون انتقال میراث فرهنگی فقط از طریق نسخه‌های محدود و با محمل‌های حساس و زود شکننده (مانند کاغذ) میسر بود. در طول هزاران سال، فقط تعداد کمی از مدارک کاغذی که امروزه در دسترس ماست، از تخریب و نابودی در امان مانده است. امروزه برای اولین بار در تاریخ بشریت، این امکان فراهم شده است که تمام آثار ادبی، هنری و علمی را به صورت دیجیتال نگهداری کرده و در دسترس قرار داد. سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی نیز دارای مجموعه‌های منحصر به فردی چون نسخه‌های خطی، اسناد، مطبوعات و اشیای موزه‌ای است. حساسیت برخی از این منابع باعث شده تا کاربران نتوانند به سادگی به آن‌ها دسترسی داشته باشد؛ لذا به منظور حفاظت از آثار یاد شده و نیز تأمین امکانات جستجو و دسترس‌پذیری منابع مذکور، بهترین راه حل ایجاد کتابخانه دیجیتال است. از این رو، کتابخانه مذکور با گزینش، فراهم‌آوری، ذخیره، سازماندهی و اشاعه اطلاعات به صورت دیجیتالی تلاش می‌کند تا این اهداف را برآورده سازد.

اهداف کتابخانه دیجیتال:

مهم‌ترین اهداف کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی به شرح زیر می‌باشد:

۱.ارائه خدمات اطلاع‌رسانی در زمینه‌های مختلف مانند اشاعه گزینشی اطلاعات

۲.ارتباط و تعامل کتابداران و پژوهشگران با یکدیگر

۳.کمک به رفع موانع پژوهشی و آموزشی به صورت تمام وقت

۴. ایجاد امکانات دسترسی و بازیابی موثر منابع موجود در کتابخانه سازمان (به ویژه منابع اطلاعاتی نایاب و کمیاب) برای افراد مختلف به منظور ارتقاء سطح پژوهشی و نیز آموزشی کاربران

۵. حفاظت از منابع ارزشمند موجود در کتابخانه سازمان مانند نسخه‌های خطی، اسناد و مطبوعات

۶. نشر دیجیتال آثار تولید شده در سازمان.

امکانات کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی:

کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی، به نشانی http:// digital.aqr.ir از طریق فضای وب و اینترنت در دسترس می باشد. برخی از مهم‌ترین قابلیت‌هایی که از طریق نرم افزار کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی ارائه شده است به شرح ذیل می‌باشد:

دسترسی به منابع دیجیتالی به شرح ذیل :

- پایگاه نسخ خطی : ۲۰,۰۰۰ نسخه تمام متن
- پایگاه کتب چاپ سنگی : ۳۹,۰۰۰ نسخه
- پایگاه مقاله های الکترونیکی ۲۷۳,۰۰۰ نسخه
- پایگاه کتابهای الکترونیکی ۲۹,۰۰۰ نسخه
- پایگاه پایان نامه ها ۳,۰۰۰ نسخه
- پایگاه کتب چاپی لاتین ۴۷,۰۰۰ نسخه
- پایگاه کتب چاپی فارسی و عربی ۴۸۰,۰۰۰ رکورد

(شایان ذکر است این آمار به مرور زمان افزایش می‌یابد.)

- امکان جستجوی ساده، پیشرفته
- امکان جستجو منابع اطلاعاتی اعضای کنسرسیوم محتوای ملی
- امکان مرور منابع دیجیتال به صورت مرور الفبایی، موضوعی، اصطلاح‌نامه ای و براساس نوع
- ایجاد کتابخانه شخصی در نرم افزار کتابخانه دیجیتال و امکان مدیریت منابع دیجیتال اضافه شده به کتابخانه شخصی

خدمات کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی:

۱. خدمات تحویل مدرک

خدمات تحویل مدرک شامل (تهیه مدرک منتشر شده یا نشده، الکترونیکی بنابر در خواست کاربر در قبال وجه یا مفاد یک قرارداد برای یک فرد یا یک موسسه است که از مزایای بهره گیری از این فرایند، سرعت بالا در ارائه خدمات، دسترس پذیری آسانتر کاربر به انواع منابع اطلاعاتی شامل انواع مدارک، کتب (چاپی، نسخ خطی، لاتین، به زبان های دیگر)، پایان نامه ها، منابع جغرافیایی (نقشه ها)، تصاویر از اشیاء موزه ای، اسناد و ارائه کیفیت بالای منابع به مراجعان غیر حضوری را می توان نام برد.

زمان پاسخ گویی در سازمان کتابخانه ها با توجه به نوع عملکرد ادارات متفاوت است. اما در این میان زمانبندی کاملا مشخص و از پیش تعیین شده برای ارسال مدارک باعث ارتقاء سطح کیفیت خدمات کیفیت به کاربران می شود. چنانچه زمان بندی مشخص و منظم در ارسال مدارک می تواند در جذب کاربران (مشتریان) تاثیر بسزایی داشته باشد. کتابخانه دیجیتال ارسال فایل پی دی اف منابع برای کتب چاپی فارسی و عربی و همچنین لاتین را ۳ الی ۷ روز کاری، تصاویر و اسناد ۷ الی ۱۰ روز کاری، کتب چاپ سنگی ۳ الی ۷ روز کاری و نسخ خطی حداقل ۱۰ روز (در صورت نفاست نسخه خطی ، در شورای نفایس اداره مخطوطات، مورد بررسی قرار گرفته که با توجه به ارزشمندی نسخه مشمول زمان بیشتری خواهد شد) را در نظر دارد.

۲. خدمات پرسش از کتابدار

پیشرفت‌های حاصل‌شده در فناوری، تأثیر بسیاری در خدمات مرجع داشته و باعث شده است کاربران نه بر طبق ساعات کار کتابخانه، بلکه به میل خود و تا حدودی به محض نیاز، پرسش‌های خود را مطرح نمایند و به پاسخ سؤال خود دست یابند. خدمات پرسش از کتابدار از زمان پیدایش خود تا به امروز مراحل بسیاری را پشت سر گذاشته و ارائه خدمات مرجع از طریق پست الکترونیکی و گفتگوی اینترنتی و دیگر خدمات فوری از جمله شیوه‌های سرویس‌دهی به کاربران در بخش مرجع است. بهترین نوع تقسیم‌بندی خدمات پرسش از کتابدار، تقسیم به خدمات پرسش از کتابدارآنلاین وآفلاین است.

- پرسش از کتابدار آنلاین :

در سیستم پرسش از کتابدار آنلاین، خدمات بصورت پیوسته و همزمان ارائه میشود. به این ترتیب که به محض ارسال پرسش از سوی مخاطب، کارشناس سیستم پرسش از کتابدار بلافاصله پاسخگوی مخاطب در قالب چت دو نفره خواهد بود.

- پرسش از کتابدار آفلاین:

در سیستم پرسش از کتابدار آفلاین که به سوالات تخصصی کاربران اختصاص دارد، پس از طرح پرسش، پرسش به متخصصین موضوعی ارجاع و پس از دریافت پاسخ از سوی ایشان، برای مخاطب ارسال میگردد.

۳. خدمات اشتراک سازمانی

خدمات اشتراک سازمانی صرفا برای موسسات و سازمانهای علمی، دانشگاهها و مراکز حوزوی ارائه میشود. در این خدمت، با تکمیل فرم درخواست اشتراک سازمانی از سوی مراکز متقاضی و ارسال اسکن نامه درخواست خود، میتوانند از تعدادی از پایگاههای محدود شده کتابخانه دیجیتال که بنا به دلایلی نظیر کپی رایت یا سیاستهای سازمانی از دسترس عموم خارج شده اند استفاده نموده و منابع این پایگاهها را بصورت تمام متن مطالعه و تورق نمایند. پایگاههایی که در زمره این خدمات قرار میگیرند عبارتند از :

- پایگاه مقالات لاتین شامل ۲۷۳۰۰۰ نسخه
- پایگاه کتابهای الکترونیکی لاتین شامل ۱۲۷۰۰۰ نسخه
- پایگاه کتابهای الکترونیکی تمام متن فارسی و عربی شامل ۳۰۰,۰۰۰ نسخه
- و ...

۴. ایجاد کتابخانه شخصی ویژه اعضاء

کتابخانه شخصی یکی از خدمات مورد توجه کتابخانه دیجیتال است که از طریق آن کاربران و پژوهشگران می توانند پس از عضویت در کتابخانه دیجیتال، علاقمندی ها و منابع جستجو شده خود را مدیریت نمایند. در این خدمت، کاربر قادر است با استفاده از آیکونی که در کنار هر رکورد اطلاعاتی درج شده، اطلاعات و منبع دیجیتال رکورد مورد نظر را به کتابخانه شخصی خود افزوده و در مراجعات بعدی به کتابخانه دیجیتال مجدد از آن منابع استفاده نماید. همچنین در این سامانه امکان مشاهده و مدیریت منابع دیجیتال درخواست شده از طریق خدمات تحویل مدرک و پرسش های مطرح شده از طریق سامانه پرسش از کتابدار نیز وجود دارد.

۵. راه اندازی درگاه جستجو و دانلود منابع لاتین (فالینوس)

این درگاه با هدف دسترسی سریع و آسان مراجعان کتابخانه دیجیتال به پایگاههای اشتراکی ، ایجاد و با استفاده از وب سرویس طراحی شده، اطلاعات فراداده ای کتاب و مقالات مربوط به ۱۸۲۳ پایگاه ها و مرجع علمی از طریق این درگاه قادر به جستجو و دانلود است. این جستجو در بیش از ۸۵ میلیون رکورد منابع دیجیتال شامل ۱۰ نوع مدرک انجام می شود،که مهمترین آنها عبارتند از: مقالات ژورنالی لاتین، مقالات کنفرانسی، کتابها و نیز فصلهای کتاب. ضمن اینکه امکان جستجو در این درگاه بر اساس: عنوان، نویسنده (گان)، شناسه های دیجیتال ((DOI -ISBN) و نیز کلیدواژگان وجود دارد.

۶. راه اندازی مجموعه های موضوعی

با توجه به اهمیت مجموعه‌های موضوعی در پیشبرد اهداف سازمانی، که همانا ارائه خدمات مطلوب در کمترین زمان ممکن و در نهایت رضایت کاربر خواهد بود، کتابخانهٔ دیجیتال مجموعهٔ بی‌مانند خود را که شامل انتشارات علمی دانشگاهی (درسی)، تصاویر دیجیتالی از مجموعهٔ های تاریخی و سندی، نقشه‌ها، پایان‌نامه‌ها و طرح‌های دانشگاهی، مطبوعات، مجموعهٔ تاریخ شفاهی، مجموعهٔ تصاویر هنری (نفایس)، مجموعهٔ موسیقی، مجموعهٔ لاتین، پایگاه‌های علمی، موضوعات آموزشی، کتب خطی و... است، را در قالب مجموعه‌های موضوعی ارائه کرده است و علاوه بر تقسیم‌بندی معمول، بر اساس رده‌بندی دیویی که دانش بشری را به ده موضوع کلی تقسیم‌بندی کرده است و نیز انواع منابع اطلاعاتی با فرمت‌های متنوع را ایجاد کند. کتابخانهٔ دیجیتال در نظر دارد همگام با مناسبت‌های ملی و مذهبی روز، جریانات جاری اجتماعی (نام‌گذاری سال توسط مقام معظم رهبری، انرژی، آب، گرم شدن زمین، اشتغال، ازدواج و...) را که دغدغه‌های جامعهٔ امروز ما هستند، مدّنظر قرار داده و مجموعه‌ای بی‌مانند ارائه نموده است. در این راستا، تاکنون مجموعه های موضوعی ذیل ایجاد و در دسترس مراجعان سایت قرار داده شده است.

- مجموعه موضوعی پیامبر اعظم (ص)
- مجموعه موضوعی عید نوروز
- مجموعه موضوعی حضرت مهدی (عج)

- مجموعه موضوعی ریحانه النبی (با موضوع حضرت فاطمه زهرا (س))
- مجموعه موضوعی امام علی (ع)
- مجموعه موضوعی بانوان فاطمی (شامل مجموعه منابع دیجیتال در موضوع کلی زن در اسلام می باشد)
- مجموعه موضوعی دفاع مقدس
- مجموعه موضوعی تربیت دینی(با موضوعات)
- محموعه موضوعی آیت الله شهید مدرس
- مجموعه موضوعی کرامت(منتسب به حضرت رضا (علیه آلاف التهیه و الثناء) می باشد که شامل زندگینامه، احادیث، شهادت، حرم مطهر و موضوعات مرتبط به آن حضرت می باشد.)
- مجموعه موضوعی سبک زندگی عفیفانه (با موضوع حجاب)